

Պարկեմտակն էկաւ անցաւ,
Օրես սեւով անցաւ,
էս իմ անկտիս սեւ գիրը,
Անասյա ո՞ր օր գրուեցաւ:

Վախցար մըլա ի՞նչ էղար,
Կաղտուկ(3) մը տունը չեղար,
Խեմք չեղողին պան չիկայ,
Վախցողը փերուշան կ'ըլլայ:

Չապլան կացի աշէցի (1)
Աչխո քամբան մնացի,
Քէն էրիբ ինչ խալթ կերար,
Լեռը չիս, թէք(2) մնացի:

Պապուդ խօսքը պոնեցիր,
Մեր խորաթան(4) ուրացար,
Աղբօրդ վախէն էր մըլա
Արտիս կրակ ցանեցիր:

ԾԱՆՕԹ.— Կիրիճի ժողովրդական երգերը հառաքած է ՎԱՐԴՕ ԻնձէնԱն:
Այդ հառաքածոյն ընդօրինակած է Ս. Յ. ԲԱՆԵԱՆ, 1944 Յունուար եւ Յուլիս ամիսներուն,
Line Tree Inn-ի ծովեզերքը, ուր գացեր էր «ամիսի մը չափ հանգստանալու»:

ԿԻՐԻՆԻ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԷՆ

1.— Թ. ՃՂԸԼԵԱՆ ԵՒ ԱԸՐՐԻ ՓԱՇԱՆ

Մանճըլզը բաւական մեծ՝ բոլորովին հայաբնակ գիւղ մըն է, Կիրիճէն կէս ժամ դէպի արեւելք, իսկ Սեբաստիայէն 15 ժամ հարաւ-արեւմուտք կ'իջնայ. Կիրիճոյ առաջնորդանիստ կեդրոնն էր ժամանակին: 1880-1881 թուականին, գիւղի երեւելիներէն Ասատուր աղա Ղարամանուկեան գիւղապետի (միւտիրի) պաշտօն ունէր: Անիկա շատ հարուստ ու պատուաւոր ըլլալուն, չըջակայ գիւղերու հայ, թուրք, չերքէզ, մուհաճիբ, դարափափախ եւ քիւրտ ժողովուրդները զինքը կը յարդէին, որովհետեւ շատ ազդեցիկ մարդ էր կասովարական չըջանակին մէջ:

Օրին մէկը՝ հռչակաւոր թուրք Սըրրի փաշան՝ որ դէպի Մարաշ կը ճամբորդէր, Մանճըլզ Ասատուր աղային հիւրը կ'ըլլայ: Հոն կը գտնուի եղբր նաեւ այս դէպքը գրի առնող Կիրիճցի Վարդօ Ինձէեանը, որ նշանաւոր ջորեպան մըն էր եւ միշտ Ասատուր աղային տունը իջեւանելու սովորութիւնը ունէր: Իբր ականատես այսպէս կը պատմէ Ինձէեանը:

Փաշան քանի մը օր Մանճըլզ կը մնայ: Բազդատմամբ ուրիշ թուրք փաշաներու՝ Սըրրի փաշա չափազանց մարդամօտ անձնաւորութիւն մըն էր, որուն հետ տեսակցելու առիթը կ'ունենար: Որպէսզի ժխորէ հեռու, այս չափազանց հանդարտ գիւղին մէջ փաշան մենակութենէ չնեղուի, Ասատուր աղան կը խնդրէ Ինձէեանէն, որ երթայ եւ Կիրիճցի ձըղըլեան թաղէտուր կանչէ, որ դայ եւ փաշան գրադեցնէ քիչ մը իր խաղերով:

Թաղէտուր Կիրիճի ծիրանի փայտէ շինած իր երեք ոտքի չափ երկարութիւն ունեցող սաղը ձեռքին կու դայ եւ բարեւելով, փաշային առջեւ կը կանգնուի: Խիստ հետաքրքիր, Սըրրի փաշան կը հարցնէ.

— Անունդ ի՞նչ է, ո՞ր տեղացի ես, այդ սաղը ուրկէ՞ առիր...

1) Սպասեցի: 2) Միճակ: 3) Գաղտնի: 4) Խօսակցութիւնը:

— Անունս Թաղէոս ձղըլեան է, Կիր ընցի եմ, և սագս ալ ես չինած եմ, կը պատասխանէ:

— Թաղէոս, կ'ըսէ փաշան, եթէ Կիր ընցի ես Աւշար արլը, Խարբութ աղղը, Ուրֆա մանիսի, Թողատ աղղը եւայլն երդել գիտե՞ս . . . :

— Այո՛, փաշա, պիտի ջանամ դո՛ւ թողուլ, պիտի կանչեմ ի՞նչ որ կը փափաքիք, ըսելով Թաղէոս կը սկսի ամէն տեսակէն երդել:

Փաշան դո՛ւ մնալով կը հարցնէ .

— Թաղէոս, սա մեր հռչակաւոր եւ զիտուն աշուղ ու բանաստեղծ Էօմերի երգերէն ալ գիտե՞ս: Սըբրի փաշան ինքն ալ բանաստեղծ էր: Թաղէոս հաստատական պատասխան տալով, քանի մը հատ նուագելէ ու երգելէ յետոյ, կը սկսի տարնան (կռունկը) երգել: Հոն, այս երգին շահեկան՝ հայերուս վերաբերող մասը միայն զրի տաած է Ինճէհան, ոչ ամբողջութեամբ ստիպելով: Ահա քանի մը քառեակներ թրքերէն, հայերէն ազատ թարգմանութեամբ .

Սաղնօղագտան չըզըն Կիրիմէ ուղլան,
Աղոտի, Տերեմտէ կերեկմէզ մէյնէն,
Ալպիսթան պէյլերէ չօգ սելամ սէօյլէն,
Գըզլար գալեսիմէ գօնըն, տուրնալար:

Գըզլար գալեսիմէն հաւայա ուչուն,
Չավտար կիտիկիմի սելամէթ կեչին,
Էրմենի Ձէյթունտան պիր գատեհ իչին,
Մարաշըն ալթնա գօնըն, տուրնալար:

Մարաշտան աշաղը կեալուր տաղլարը,
Չըգարըն գարայը, կէյին ալլարը,
Էօհնգէ կեյիր էրմենի պէյլերի,
Ամուղ սվասընա գօնուն, տուրնալար:

Սաղնուպագէն ելէք գացէք դուք Կիրիմ
Աղոտի, Տերեմտէն չ'անտեւէք դուք բնաւ,
Ալպիսթանի պէյլերուն շատ բարեւ տարէք,
Աղջիկներու բերդին վրայ քստէք, կռունկներ . . . :

Աղջիկներու թերդէն քոտէք երկիմէն ի վեր,
Չավտարի կիրմէն ապսեալ անցէք,
Հայ Ձէյթունէն գաւաթ մը խմեցէք,
Մարաշի վարը իջէք դուք, կռունկներ . . .

Մարաշէն ցած՝ Կեալուրի լեռներն են,
Հանեցէք սելը, հագէք ալուան հագուստներ,
Ձեզ գիմաւորել կու գան հայ պէյլերը,
Ամուղի դաշտերուն վրայ իջէք, կռունկներ . . .

Երբ Թաղէոս ընցուց իր դաղիլը, Ասատուր ազան փաշային հարց տալով ըսաւ .

— Փաշա էֆէնտի, ի՞նչ կը նշանակէ «Ձէյթուն էրմենի», իսկ Մարաշէն վար կ'ըսեն «էրմենի տաղլար», «էրմենի պէյլեր»:

Սըբրի փաշան այսպէս պատասխանեց Ասատուր աղային .—

— Ասատուր աղա, Աշուղ Խոմերը դիտակից մարդ էր եւ բաւական ալ պատմութիւնը կարգացած. դիտէր թէ Ձէյթունը էրմենիստան էր եւ Մարաշէն վար դէպի Ատանա եւ շրջակայքը՝ Հայաստան (Կիլիկիա) է, բայց օսմանցին գրաւած է այս շրջանը ամբողջ, այդ մենք դիտենք: Սակայն եթէ ապրիլ կ'ուղենք այդ մասին պէտք չէ շատ խօսիլ, ուստի եկէք դոցենք այս խնդիրը, որ մեր ժամանցը չխանդարէ: Ասիկա սրտէս կ'ըսեմ, լռելը այժմ բարիք է:

2.— ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆ — ԽԵԼՕՔ ԷՄՄԻԻ ՏԱՂԵՐԷՆ ԲԱՐԵԿԵՆՆԻԱՆԻՆ ԽԱՂԸ

Շատ տիրիլի պան կ'եփէ բարկէնիմ(1) հօշիմ,
Աւէն շաբաթ կ'եփէ կաթան ու պիշիմ,(2)
Ուշախը(3) չեն աշեր(4) ապարիմ ուշիմ,
Եզը քիչ լցողը քերէկ(5) կօ կ'ուզէ:

Շէերէյով պլիմծիմ քրէնկը(6) պոզ(7) է,
Վրայիմը կեր՝ մեոցուցած խորոզ(8) է,
Կաթնապուրը քովը ընկեր կօ կ'ուզէ,
Եզը քիչ լցողը քերէկ կօ կ'ուզէ,

Պաստրման կը մայեա՝(9) քեզէ կաթայով
Կոխը կը նստիմ՝ անուշ մետեյով(10),
Բախիմ կը խմեն, խեհվէն սետէյով(11),
Կարսիք ներկած գինիմ բածակ կօ կ'ուզէ

ՔԻՒՓԻՒՐՆՊԱԶ

Քեզի կ'ըսիմ, Էփրեմի աղայ,
Ականջ տուր խօսիս, նայէ՛, ըսաւ Խելօք,
Քիւփիւրէտ քիչ մը իննիմիչ(12) եղայ,
Քեզի ըսելիք շատ ունիմ, ըսաւ Խելօք:

Ես կ'ուզեմ որ Քիւփիւրպազը(13) խրատես,
Կը տեսնեմ որ դու քան ծենի պերպատ ես,
Քիւփիւրպազ ես, ինչ նգովիչ արմատ ես,
Քիտցածըդ անցնողիմ սախ, ըսաւ Խելօք:

Եշը կուպիս քաւլա պաւլ(14) չըլլար,
Էրուսաղէմ էրքայ մզտես էշ չըլլար,
Քիւփիւրպազը էրքայ մարդու պէս չըլլար,
Քիտցած այժիդ սոյս տէտի, Խելօք:

1) Բարեկենդանիմ: 2) Տապիւած խորեղէն: 3) Պզտիկները: 4) Սոյանք: 5) Մեծ: 6) Գոյնը: 7) Պզտոք: 8) Անապազ: 9) Մարդ ես: 10) Ախորժակով: 11) Առանց շաքարի: 12) Վիբաւորուցայ: 13) Հայեղողը: 14) Գովելով, զգուելով մեծ:

Ինչի ըլմունցներ(15) անիգու էշը,
Կրնայ նը չը կսխտ չամուռին բեշը,
Անկէց ալ ախմախ է ինսանին գէշը,
Պեշտիկին մէշինը ոսխ տէտի, Խեթօք:

ԱՅՑ ԹՈՒՅԱԹԻ

Պտտեղէն էլայ թոխաթ կընացի,
Հարսերուն ծեռացը, էլ ամա՛ն, ամա՛ն,
Փխտանը տեսայ նը անխոյ մնացի,
ասի՛ն՝ — *ախշամ պիզէ կել*(*) , ամա՛ն, ամա՛ն

Ֆխտանը տեսայ նէ, շատ նոշմիշ էլայ,
Հարսերուն քով նատայ ալըշմիշ էլայ,
Կիտէն քի սիլային դավուշմիշ էլայ,
Էկուր կենէ թոխաթը կեցիր, ամա՛ն, ամա՛ն:

Ի՞նչ էնիմ թոխաթու պաղն ու պոստանը,
Թոփ ու կէտէն կ'ելլէ հարսին ֆխաթանը,
Խարնը վրադ է, կ'ըսէ, ում որ խօսք տայ նը,
Եկուր մնայ թոխաթ կ'ըսեն, ամա՛ն ամա՛ն...:

ՇԱՏԱԽՕՍ ԿԻՆԸ

Տան հոգ տանող կինը փամբ ու պարծանք է,
Շատ խորաթոզ(1) կինը կըլխու փորձանք է,
Տունըդ շընկու տեղ, տունըդ կը քակէ:
Կնի՛կ, ի՞նչ կեցիր իս, տուն կնա՛(2) պանիդ(3):

Թռնիրդ վառեցաւ, կրակըդ անցաւ,
Տեշանիդ խմորը շատունց քաշեցաւ,
Չոչուխտի-չաքուխիդ փորն անօրեցաւ,
Կնի՛կ, ի՞նչ կեցիր իս, դուն կնա՛ պանիդ...:

Աստուն կէսօր էրիր, օրըդ կը կոչէ,
Կործըդ տեղը մնաց քուկ ումուտդ(4) չէ,
Վայ քեզի պէս կնիկ ունեցող էրկանըդ,
Կնի՛կ, ի՞նչ կեցիր իս, դուն կնա՛, պանիդ...:

ՆՈՅԻՆ Տարբերակը

Շաքաթ առաւօտ էլիեցանք (5) քիչ մը...
Հայեցանք(6) անդին խօրաթէ հարս մը

15) Նմանցներ: *) Իրիկուան մեզի եկուր: 1) Շատախօս: 2) Գնա՛: 3) Գործիդ: 4) Հոգդ: 5) Պողտեցանք: 6) համբ, նայեցանք:

Կօթի՛ն վրայ տաշօն(7) մը կուշ(8) մը... :
— Հարս, քալէ կնա՛, մի կայնիր(9) հատիկ,

Չենէ՛դ ճըլըխ(10), խեղացդ ուօր ես,
Հնիլէ մեր տունէն չես, մեր տունէ դուրս ես,
Մէկ քովդ կտարեմ մէ բան չըսեր մարդըդ,
— Հարս, քալէ կնա՛, մի կայնիր հատիկ...

Խմորդ քքուեցաւ, տաշօնդ լեցաւ,
Էրիկդ անօրեցաւ, քեզի հետ քեցաւ,
Մէկ քովդ կտարիմ մէ բան չըսիր մարդըդ,
— Հարս, քալէ կնա՛, մի կայնիր հատիկ:

3.— ՎԱՐԴԻՎԱՌԻ ՀԱԼԱՃԵԱՆ (ԵՒԵՐ)

Կիւրինի մէջ ուրիշ բնածին կարողութիւններով աշուղ էր Էրեբը, որ եղբայր բառին տեղական աղաւաղուած ձեւն է: Ան ըլլալով ընտանիքին առաջին վաւակը, իրմէ յետոյ ծնած եղբայրներն ու քոյրերը իրենց մանկական բարբառով զինք կոչած են «Էրեր», եւ այդ որակումը իր վրայ մնալով, բարբառը այլեւս զինք կը ճանչնային Էրեր անունով:

Անոր զլիաւոր զբաղումն էր ձեռագործ գորգերու գործիքներու շինութիւնն ու վաճառաքը: Ամէն կարգի նուրբ փայտեայ գործիքներ ստեղծելու ձիրքն ու հնարամտութիւնը ունէր: Զուլհակներու մաղոզներու, առանին առարկաներուն, աշխատանքային գործիքներու առջնիքեր կը շինէր նաեւ ընտիր ջութակներ եւ սաղեր:

Իսկ անոր բանահիւսական յատկութիւնները ուժեղ մտքի մը զբսեւորումն էր, ինչպէս Խելօքը, ան ալ կրնար անմիջապէս կեանքէն առնուած երեւոյթի մը վրայ երդ մը հնարել ու երդել: Էրեր ունէր բազմաթիւ շարքիներ թուրքերէն բառերով, ոմանք լուրջ ու խոհուն, երբեմն տխուր, եւ յաճախ երգիծական երանդով բարեխառն, բայց միշտ լմաստալի: Իրեն կը պատկանի 1895-ի ջարդին մասին երկար տաղերով գործը, որմէ ահա նմոյշ մը.

Մէնէ պի՛ն սէքիզ եիւզ տողսան պէշիմտէ,
Սուլքան վուրուն տէտի էրմէնիստանի,
Սիվազի վուրտուլար, թոխաքը պիլէ,
Խարբուրք, Տիարպէքիր, Սաննաղ իլէ,
Ատիաման, Պէսնի, Անքէպլի պիլէ,
Կիւրին Էօֆսիւզ դալար, դըզար աղլասըն:

Ախան էրմէնի դան սուլար պոգանտը,
Էրմէնի օնաղլար հանտը քիւլ օլտու,
Սըջան տէլիկի պիր լիքայայ չըխտը,
Կիւրէն կիրտի, կիւրմիւնէլէր աղլասըն...:

Հագար ուք հարիր իննսուն հինգի տարին
Սուլքանն ըսաւ գարկէֆ Հայաստանին,
Սէրաստիան, թոգատն անգամ գարկին,

7) Դաշո: 8) Փայտէ գործիք-աման: 9) Կանգնիր: 10) Բերանդ քոյր:

հարբերդ, Տիարպէֆիր, Սաննախին հետ
Ատիեաման, Պէսնի, Այնթապը անգամ,
Կիւրիներ որք մնաց, քոզ լան աղջիկներ:

Արիւնը հայուն, պղտորեց ջուրերը հոտոզ,
Վառեցան օնախներն հայու, մոխիր եղան,
Մուկի ծակին գինը մէկ ոսկիի բարձրացաւ,
Մտնողը մտաւ, չմտնողները քոզ լան...

*Էրբերի ծիծղուն երգերն ու երգիծականները շատ են, բայց չունինք
զրաւոր ժառանգութիւն: Կորսուած են ոմանք, իսկ մեծ մասը իւրացուցած են
հաւանօրէն թուրքերը: Հոս կուտանք հաեւ նմոյշ մը իր իւմուրով շեշտուած
կտորներէն:*

Սինէկ վրզըլատը ուշտու հաւատայ,
Եազը չէգտիք այրմըշ, ետմիշ քաւանայ,
Փէշէշ էտտիք տոխսան տոխուզ տէվէշէ,
Եա պու սինէկին էշինի քիմ պուլտու:

Ղանատլարտան չատըր եարտըք տուրմանայ,
Հէր պիր կէմիկ տիրէկ վէրտիք սարանայ,
Կէօնի սատըխ պին եիւզ օնպէշ լիրայեայ
Եա պու սինէկին էշինի քիմ պուլտու:

Պու սինէկին էշինի պուլանայ,
Բադիշահտան չըխտը պայշիշ իլանը:
Տէրուի քէրամ պէյուլէ սէօյէր եալանը,
Եա պու սինէկին էշինի քիմ պուլտու:

Հաննը վզըլտաց քոաւ երկինքն ի վեր,
Իւզը բացինք վաքսուն, եօքանասուն կաքսայի մէջ,
Փէշէշը ըրինք իննասուն ինը ուղտերու,
Բայց այս ցանցին նման մէկը ո՞վ գտաւ...

Իր քեւերէն վրան շինեցինք սուրմային,
Ոսկորներէն նեցուկ շինեցինք սարային,
Մորքը ծախեցինք հարիւր տասնեւհինգ ոսկիի,
Բայց այս ցանցին նման մէկը ո՞վ գտաւ...

Այս ցանցին նման մէկը գտնողին
Սուլքանէն ելաւ հուէրի կոչը,
Ցաւակիր սիրտը այսպէս կը խօսի սուտը,
Բայց այս ցանցին նման մէկը ո՞վ գտաւ...:

*Էրբ'ըր իր սրախօսութեամբ եւ պատրաստարանութեամբ եւս անդերա-
զանցելի էր: Մարդ կ'ափոտտար, թէ ինչո՞ւ ան բարձր ուսման տիրացած չէր,
այլապէս կրնար դառնալ անուանի գէմբ մը: Էրբեր կը հեզնէր տիտմարը, դա-
տապարտելին, եւ առանց վարանումի կը խարաղանէր տգեղն ու անմարդկա-
լինը: Ոտոզը բերնին մէջ կարծես միշտ պատրաստ էր եւ իր լեզուի անիւին
բար չէր դար բնաւ:*

Օրին մէկը, ճամբան, թաղեցի թեթեւօղիկ երխտասարդ մը կը փորձէ

կատակել հետը, զինք կոնդնեցնելով պահ մը: Ահա անոնց խոսակցութեան
սիւթն ու ձեւը.—

Մօսիկ.— Էրեր էխպե՛ր,

էրեր — Ի՞նչ կայ, Մօսիկ:

Մօսիկ.— Իմ էխպերըս քուկմէն մենծ է:

էրեր.— Ի՞նչ... Իշու չափ կա՞յ...

Մօսիկ.— Հելպէթ տէ կայ...:

Էքեր ունէր նոյնպէս լաղմաթիւ խոհական ասացուածքներ եւ կատա-
կախան զրոյցներ, որոնք ուրիշ դէմքերու վերադասուած են յաճախ, բայց
բազմապէս իր ուղղէն բխած, ուղղակի իր արտայայտութիւններն են:

Տարիքին յառաջացած ըլլալուն պատճառով նահատակուած է ամենէն
հասեր մնացող խումբին հետ, որոնք ծերեր եւ հիւանդներ էին եւ այլեւս չէին
կրնար շարունակել իրենց պարտադրուած ուղին...:

Ս Ե Ֆ Է Ր Ջ Ա Տ Է

Կիւրինն ալ ունեցած է իր աշուղը՝ Սեֆէր Չատէ անուանով: Դժբախտա-
բար անոր երգերը կորսուած են: Մօրեղբայրս անոնցմէ կը յիշէր Ազամին
նուիրուած երգ մը, այդ-էն մինչեւ քէ տուներով, ամբողջը հայերէն:

Վարդօ Ինճէեան, որ տարիքով ինչ մեծ էր՝ Կիւրինի վերաբերեալ ա-
մէն արժէքով կը հետաքրքրուէր, մեռնելէն առաջ անոնցմէ շատերը դրի առած
է, որոնց մէջ կայ Սեֆէր Չատէի մասին համարօտ տեղեկութիւն մը եւ այդ
աշուղի երգերէն քանի մը հասը՝ կիսկատար դրի առնուած:

Սեֆէր Չատէ աշուղ ըլլալով հանդերձ, ծխախոտի խանութ մը ունի
եղեր: Չմեռուան եղանակին՝ անծանօթ օտարական մը պող առեր է, անոր
տանտէրը կը թելադրէ, որ շուկայ երթայ քառասուն փարայի պիւրեամ՝ պալի
առնէ եւ ջուրով խառնելով խմէ, որ հազն անցնի:

Օտարականը խանութ մը կ'երթայ եւ պիւրեամ պալի կը հարցնէ: Ինչը
չունենալով եւ մարդուն օտարական ըլլալն ալ տեսնելով՝ խանութպանը կ'ու-
ղէ խող մը խաղալ: Սեֆէր Չատէին կը զրկէ դաշն, դիտնալով մէկտեղ որ ան
խանութին մէջ ծխախոտէ դատ ուրիշ ոչինչ ունի ծախու:

Օտարականը կ'երթայ եւ Սեֆէր Չատէին կ'ըսէ թէ

— Դու Պիւրեամ Պալի կը սրահես եղեր, կը հանիս ինձի քառասուն փա-
րայի տալ:

Սեֆէր Չատէ այսպէս կը պատասխանէ.

Կիւրինի բոլոր ծառերէն շատ է դաւախը,
Շատ շատ են օտարներուն սաւախը,
Թիւրքիւննիւն պիւրեամ պալի կը հարցնեն
Ի՞նչ տամ, որ գոհ մնայ այս մեր ախմախը:

Մեր ֆաղաբները (1) կը դառնան չախ-չախ,
Դուն չես՝ այլ քեզի ֆաղաբն է ախմախ
Պիւրեամ պալին չ'օգտիր, եւյ աղքատ,
Աս քուքի բախիւն՝ խմէ մէկ չախմախ (2):

(1) Ջրաղացները: (2) Խոշոր կոյժ մը:

Անգամ մը պարսիկ վաճառական մը կու դայ Կիրին, գօտիննը ծախելու: Այս վաճառականը առաջին կարգի սաղ նուազող է եղեր: Օր մը լուր հուսան իրեն թէ հոս Սեֆէր Չատէ անուհով աշուղ մը կայ, որ հիանալի սաղ կը նուազէ: Պարսիկը սաղին սիրահար ըլլալով կ'երթայ եւ կը դռնէ Սեֆէր Չատէն եւ իր սենեակը կը հրաւիրէ, քանի մը բարեկամներուն ալ լուր տալով: Պարսիկը ծանօթանալէն ետք անոր կ'ըսէ.

— Լսեցի որ դուն շատ լաւ սաղ կը շաղես եղեր, եւ քենէ առանց պահելու բոնմ թէ ես ալ այդ արհեստին աչրն եմ: Հիմա ես ալ շաղեմ եւ երգեմ, դուն ալ շաղէ եւ երգէ: Եթէ տեսնեմ որ դուն ինչ աւելի վարպետ էս՝ գիտեմ թէ ինչո՞վ պիտի վարձատրեմ քեզ: —

Եւ կը սկսի նուազել ու երգել: Յետոյ պատահութիւնը կու տայ Սեֆէր Չատէին: Երբ Սեֆէր Չատէ սաղը ձեռքը կ'առնէ ու կը սկսի երգել՝ պարսիկը նստած տեղէն կ'ելլէ ու կը սկսի սենեակին մէջ ման դալ ու կ'ըսէ. «Աշուղ, հանքնա դուրպան, պիբ Աճէմիստանէ հէրմէթ էլլէ»:

Ինչպէս կ'երեւի քիչ անգին գրուած խաղերէն, Սեֆէր Չատէ ճամբորդած ըլլալու է Պարսկաստան: Գծրախտորար Ինճէեան խաղին պարսկերէնը օրինակելու տեղ՝ աշխատած է դայն հայերէնի վերածել եւ իր իսկ խոստովանութեամբ՝ շատ տկարացուցած է երգին կառուցուածքը:

Հանապարհս ինկաւ Պարսկաստան պտոյտի,
Պայապատ քաղաքը սուլթանուի մը տեսայ,
Գրիչ էր աներ տեսնի ու նկարը հրավառ,
Անուհն էր հստիմէ, աչքերն էին հիւսնալի:

Ոսկի տաշտ ունէր, արծաթէ սամուրր,
Խալիլ Բահմանը գրեր էր, անուհն հաստատեր,
Հէմ Խագախէն եկած էին իր գերիներ
Այսչափ գեղեցկութիւն քեզի ո՞վ է տուեր:

Պարսիկը իր հայրենիքին դովեռտէն դոհ մնալով շնորհակալ կ'ըլլայ ու կ'ըսէ.

«Մօրուհի գեղեցիկ գարդ է
Նագիկ մատնեքդ իւզուած սէտէֆ եմ,
Ենքն ու ձայն Աստուած քեզի տուեր է
Միշտ քոզ մնայ ձեռքդ սագդ արծաթէ»:

«— Սեֆէր Չատէ, աղօթող լեղուիդ եւ շրթունքներուդ դուրպան, ըսելով՝ ձեռքը կը թօթուէ եւ մէջքը արժէքաւոր պարսկական շալ մը կը կապէ բսելով՝ «Կեանքիս մէջ քու սաղ շաղելը եւ երգելը պիտի չմոռնամ երբեք եւ սրտիս մէջ պիտի պահեմ իբր յիշատակ: Հիմա կը հանիս համար մըն ալ ձեր կիւրինի մասին երգել»:

Սեֆէր Չատէ սա համարը միայն կ'երգէ.

Անգամ մը տեսնելու ես մեր սիրունները
Նման գեղեցիկներ՝ Աստուած է տուեր
Անգամ երբէ համ ըլլայ անոնց նայողը
Անոնք կը ծածկին երեսնին, կը վառեն աչքեր...:

ՂԱՐԱՍԱՐՅԻ ԱԿՈՆԻՆ ԿՍԿԻԾՆԵՐԸ

Կնիկս մեռաւ կացինք քաղեցինք,
Օլուխ-չոնուխով մէջտեղ մնացինք,
Մալաք նէ մեզի յարմար դասեցինք,
Այդ օրէն պելան շալակ շալիեցինք:

Հարցուցի Շամն ու Մըսըրը,
Մենք ալ առինք կնկանք ղըսըրը,
Ալայոք ալ էղանք մալաքին հսիրը,
Էտա մէկ դագա մ'էր էկաւ գլոխնիս:

Մալաքը կը փախի հագին,
Էտեւը չհասնիր շունն ու քազին,
Պոշանեց ալ հոպագ պագին,
Էտա մէկ պելայ մ'էր էկաւ գլոխնիս:

Կնիկ մ'առի աշունք,
Խլեց փախաւ տաշունք,
Ժամկոչին քուր գել Թամամը,
Էտա մէկ պելայ մ'էր էկաւ գլոխնիս:

Կնիկ մ'առի էքալու(1),
Զիք Փիսքան կ'ուգայ քուրելու(2),
Կանն էրիկ կ'ուգայ իսագալու,
Էտա մէկ դագայ մ'էր էկաւ գլոխնիս:

Հաղարջը կ'աղամ չամանը,
Զգիածայ իմանն ու կիմանը,
Ժամկոցին քուրը՝ գել Թամամը,
Կ'երթար կը լսղնար համամը:

Ղարասարցի Ակոնի հարսը,
Միջնական կ'ուգէ տանձին հասածը,
Ակը պիտ էրթայ տէյի, հագեր է ալ ու կակասը,
Էտա մէկ դագայ մ'էր էկաւ գլոխնիս:

Ազջիկ մագերդ ո՞վ հիւսեր է,
Տուն էկար ոտկդ մըսեր է.
Մի՛ նստիր քոնիրը, Սամոն քսեր է
Էտա մէկ պելայ մ'էր էկաւ գլոխնիս:

Կիւրինն ու Ղարասար իրարու անցան
Ժամկոցին քուրը ալ նամուսը քագաւ,
Մէկ տարին հարս էղաւ, միւսին փախաւ,
Էտա մէկ պելայ մ'էր էկաւ գլոխնիս:

Տուռ պատուհան կոցեցինք,
Խօսքն ալ տուրսը քողուցինք,
Առ նամուսն ալ կորուցինք,
Մեծ պելան ալ անցուցինք:

1) Կրճու, բարկացու: 2) Երակաւոր:

ԿԸ ԿՈՐԾԵՄ, ԿԸ ԿՈՐԾԵՄ...

Օրական կը կործեմ երեք հատ շալը
Կը կործեմ չի հատնիր տէյուսին մալը,
Էրգրուս կը դրկեն չի ծախուիր շալը,
Ազան ալ չի գիտեր աղփատին հալը:

Շարաք կ'ըլլայ կ'երբամ դէմը կը կենամ,
Դրամ կ'ուզեմ չի տար, կայնուք բնանամ:
Ըսած վատ խօսքերուն ինչպէս տիմանամ,
Մատնուած էմ աղփատուքեան, ի՞նչ էնիմ:

Կը կործեմ, կը կործեմ չի լեմնար փառս
Կը փառիմ, կը փառիմ չի վերնար քարս,
Ազան ալ չը գիտեր իմ դժուար հալս,
Մատնուած եմ աղփատուքեան, ի՞նչ էնիմ:

ԲԱՆՔ ԽԵՆՈՒՔ ԿԱՐԱՊԵՏԻ

1.

Անարժան գուրցելուս ես եղայ փուշման, (1)
Էսէք, ինչո՞ւղ պէտք է. դա՞ւն ես կրք-ապետ,
Թէրպիլէսից (2) լեզուիս ձեռացն էլ աման.
Չըկայ մաքուր բերան, իշխան, Հայրսպետ:

Փիլոննին դումաշ է, կապեր են շալը,
Հագեր ու հաներ են չուխայի կալը,
Խիստ պատուած են փարան, սիրեր են մալը,
Եանի կապաշտ են տէրտէր, վարդապետ:

2.

Անարժանութեան վերէզ (3) մը գուրցեց,
Անուշա մէջը մեղք (կէն, այր, ըէ) կար,
Վախիմ քէ համբառ ծուռ է տէյի փորձեց,
Տէր իմ ընծի շիտակ (տիւն, այր, ըէ) տար:

Միտայիմ ես շիտակ համբառ գացեր չեմ,
Աղօք-ք աղաչանքի բերան բացեր չեմ,
Մեղաւոր եմ տէյի մեղքս լացեր չեմ,
Իմ սիրտս դարձեր է (քէ, այր, ըէ) քար:

Տիրածին սուրբ կոչս, միշտ բարեխօս լեր,
Հրեշտակներ տարին քեզ երկինք նուէր,
Քարեգործ են տէյի մեզ ուժուս (4) մ'ընէր,
Օր աւուր գործեր ենք (չա, այր, ըէ) չար:

Խելօք Գալիքն աշխարհ եկեր է վախտէն,
Եկեր, որ ա՛հ քաշէ փայ ունի թախտէն:
Չարագործութեան վրէժի դրախտէն
Վախեմ կարապետը (վէ, այր, ըէ) վար:

1) Զգոյալ: 2) Անկիրք: 3) Քիչ մը: 4) Յուսալ: